

Zbornik radova sa naučno-stručnog skupa „Republika duha“

Beograd, 21. mart 2026.

DOI: https://doi.org/10.66117/emce_zapisi.2026.1.10

UDK 323.269.3:378.18(497.11)"2024/2025"

Filip Jeknić⁴⁹

MARGINALISTIČKI ELEMENTI I POLITIČKA DINAMIKA STUDENTSKIH PROTESTA U SRBIJI 2024–2025

APSTRAKT

Ovaj rad služi kao nastavak i potpunija verzija rada koji se bavio pitanjem postojanja marginalističkih elemenata u studentskim protestima u Srbiji 2024. godine. U ovom radu se razmatra spojivost novih postojećih teorija društvenih pokreta sa protestima u Srbiji. Takođe se unose dodatne teorije pomoću kojih se mogu lakše naći i razumeti, dobre i loše strane ovih protesta, kao i rezultate koji su ove karakteristike proizvele uz stavove učesnika, koji mogu pomoći pri dokazivanju teorija i upotpunjavanju istih.

Ključne reči: Srbija, studenti, protesti, karakteristike, marginalizam.

Uvod

Protesti u Srbiji 2024. godine, koje su tada skoro isključivo vodili studenti, su se pokazali istrajnijim nego što se prethodno očekivalo, nekim delom zahvaljujući marginalističkim elementima, čije je prisustvo bilo ustanovljeno u mom prethodnom radu na ovu temu (Jeknić, 2025). U 2026. godini, sa većinskim zaustavljanjem dalje evolucije protesta, moguće je dobiti komplet-

⁴⁹ Student politikologije - Emoracio centar Kraljevo, filipjeknic@protonmail.com
ORCID ID 0009-0009-8224-7376

niju sliku cele situacije koja će biti znatno potpunija i trajnija od prethodno pomenutog rada, bar po pitanju samih marginalističkih elemenata koji su tokom vremena izgubili na značaju zbog većinske obustave evoluiranja.

Ovi protesti se mogu analizirati iz različitih tačaka, od klasičnih teorija društvenih pokreta, koje su bile pokrivena u prethodnom radu, do modernijih okvira koje su postavili teoretičari, poput Tiliya i Taroua, kao oblici kolektivnog delanja, koji nastaju u određenim političkim prilikama (Tilly, 2004) (Tarrow, 2011). Prema teoriji „Strukture političkih prilika“, pokreti se javljaju onda kada postojeći sistem pokaže pukotine koje daju povod za artikulaciju nezadovoljstva (Tarrow, 2011). Međutim, ovi protesti odstupaju od klasičnih teorija društvenih pokreta, što je bilo ustanovljeno u prethodnom radu na ovu temu, koja proističe iz puke raznolikosti, masovnosti i ciljeva (Jeknić, 2025). Takođe se može reći da odstupaju i od gorenavedenih, novijih teorijskih okvira, zbog činjenice da su protesti dostigli meru da oni više ne koriste političke prilike/pukotine sistema, već su postali politička prilika sami po sebi, koja dovodi u pitanje čitavu strukturu. Imajući na umu činjenicu da je situacija znatno evoluirala, biće potrebno i još teorija na koje se možemo pozivati za njeno lakše razumevanje. Ono što prethodno nije bilo pomenuto je primena Ransijerovog razumevanja politike koja ukazuje na značaj marginalističkih elemenata kroz čulno sagledavanje. Po Ransijeru, politika zapravo nastaje onda kada oni koji su bili prethodno nevidljivi, postanu vidljivi, i kada oni koji se nisu čuli i računali počinju da se čuju i računaju (Rancière, 1999). U ovakvom smislu margine nisu sporedne, već su, zapravo, ključni elementi, pretvarajući tišinu margina u artikulisane subjekte. Sama priroda organizovanja protesta se može opisati kao nešto što bi Habermas nazvao **deliberativnom demokratijom**, gde odluke dobijaju legitimitet kroz inkluzivne i racionalne rasprave (Habermas, 1996). Za razliku od institucionalizovanih prostora za deliberaciju, plenumi i zborovi funkcionišu izvan formalnih mehanizama vlasti, ovo je izvor dodatne fleksibilnosti, ali i nestabilnosti. Jedan alternativni način pogleda na ovu teoriju deliberativne demokratije bi bila Mufina **teorija agonističke demokratije**, koja se zalaže za to da demokratija ne treba težiti konsenzusu, već produktivnom konfliktu u kome se ne stvara lažni konsenzus, već se različitosti iznose u javnost i njihov konflikt se prebacuje u produktivniju dimenziju, gde najbolje ideje mogu zauzeti pažnju i glavnu poziciju (Mouffe, 2013). S jedne tačke gledišta, takva konfrontacija različitih

stavova može izvući i pojačati ono što dolazi iz margina, zato što bi neke od tih marginalnih ideja bile dovoljno dobre da izađu na vrh sukobljenih ideja. Ali sa suprotne strane ove perspektive, može se reći da bi takav konflikt zapravo ugušio ono što dolazi iz margina, dok bi glavni tokovi misli zauzeli konfliktni prostor. Fukoovo shvatanje moći se takođe može povezati u izučavanje ovakvog načina organizovanja, shvatanje po kome moć leži u mreži odnosa, a ne u jednom subjektu (Foucault, 1980).

Pokrivši najbitnije karakteristike ovih protesta i ubacivši nove teorije, koje se mogu u manjoj ili većoj meri koristiti za iste, u postojeći okvir, moguće je da se uradi procena dobrih i loših strana, ali i mogućih pitanja za dalje istraživanje. Imajući ove karakteristike na umu, bila je sprovedena onlajn anketa*, zarad boljeg uvida i potvrđivanje/opovrgavanje postojećih teorija je pomogla prikupljanju stavova više ljudi, koji su aktivno učestvovali u organizaciji protestnih aktivnosti. Anketa je sprovedena na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, među ljudima koji su aktivno učestvovali u protestima i blokadnim aktivnostima, što je takođe razlog male veličine uzorka u kome se nalaze odgovori pet ispitanika. Uprkos niskom odazivu, prikupljeni su odgovori koji znatno pomažu u dobijanju potpunijeg uvida u situaciju. Prva pozitivna strana koja se spominje u anketi, a takođe je prisutna u prethodnonavedenim teorijama je mogućnost da se čuje svako mišljenje, što podrazumeva da svako može da iznese svoj stav i učestvuje. Ovo je bilo navedeno kao ključan element u prethodnom radu (Jeknić, 2025), ali se takođe povezuje sa Ransijerovom teorijom čulnog sagledavanja politike, zbog činjenice da tiho i nevidljivo postaje glasno i vidljivo. Druga pozitivna strana jeste ta da je zloupotreba moći skoro nemoguća zbog disperzivne prirode pokreta, tj. veoma velike horizontalnosti. Ova pozitivna karakteristika se nadovezuje na prethodnopomenutu Fukoovu teoriju moći, koja je zapravo raspodeljena u mreži odnosa (Foucault, 1980). Ovakvu strukturu je mnogo teže kompromitovati od prosečnog pojedinca, što ne samo da čini pokret otpornim na zloupotrebe iznutra, već mu daje i otpornost na klasične mehanizme represije i diskreditacije spolja, sa mnogim bezuspešnim pokušajima da se izdvoje i etiketiraju „lideri“ koji bi bili mete propagande zarad uspostavljanja narativa

***https://docs.google.com/spreadsheets/d/1_hWQH8nKYIi1C59PnkP2qK8G37N/Q6BKvEZA33ioG2VI/edit?usp=sharing

protiv protesta, zato što je mnogo lakše naći i prozivati mane pojedinca nego jedne grupe ljudi. Treća pozitivna strana je informativnog karaktera, gde se kroz kolektivno učestvovanje u odlučivanju, ljudi zapravo aktivno i detaljno informišu o predstojećim događajima, pre nego što se dese ili čak zakažu. Nadovezivanjem na prethodne teorije možemo videti još jednu pozitivnu stranu u elementu deliberativne demokratije. Do odluka dolazi kroz racionalne rasprave, koja u ovom slučaju uključuje mnogo veći broj ljudi zbog svog direktnog karaktera, povećavajući broj gledišta i moguće izvore informacija za kvalitetnije odlučivanje. Zbog rada izvan formalnih mehanizama vlasti, priroda ovakvog oblika demokratije je fleksibilnija, što pomaže pri bržem odlučivanju i prilagođavanju, i zbog velikog broja okupljanja koji su, inače, više puta nedeljno, za razliku od nečega, u mehanizmu vlasti, poput Narodne skupštine, koja se okuplja par puta godišnje. Učestalost okupljanja dodatno povećava fleksibilnost i količinu deliberacije. Četvrta korist proističe iz zastupljenosti marginalnih ideja, kao i same opštosti pokreta, a to je element apsurd. Apsurd se kao politički izraz može razumeti pomoću Kamijeve analize odnosa čoveka i besmisla, u njegovom „Mitu o Sizifu“, gde apsurd opisuje kao sukob ljudske potrebe za smislom i ćutanja sveta (Camus, 1942). U političkom smislu, apsurd se onda može definisati kao gubitak dodirne tačke režimskog narativa koji želi da nametne svoju ideju smisla, sa iskustvom građana, koje u ovom slučaju predstavlja ćutanje sveta zbog odstupanja iskustva i onoga što se tvrdi. Autoritarni režimi teže da stvaraju „mi protiv onih“ narative, zarad uspostavljanja kontrole nad stanovništvom kroz stvaranje iluzije zajedničkog napora, gde se ljudi osećaju kao da su na istoj strani kao i režim, koji se nameće kao spasitelj i saveznik. Apsurd je krajnja suprotnost ovoga, on izmešta smisao, ruši narative i time ukida ovakav način kontrole. Najbolji primer delovanja elemenata apsurd jeste protiv režimskih pokušaja uspostavljanja narativa koji su bili smišljeni da zarobe pokret u onim okvirima, koji mogu da ga učine bezopasnim po državu. Ovaj manevar se pokazao kroz to što su režimski mediji probali da obeleže studentski pokret kao nacistički, boljševistički i anarhistički istovremeno, bez obzira na to što se radi o tri veoma različite ideologije; između kojih postoje veoma oštra i dugotrajna neslaganja, zato što element apsurd nije davao prostora da se ceo pokret upakuje u jedan koherentan narativ. Drugi primer elementa apsurd na delu je bio pokušaj uspostavljanja narativa da je pokret sačinjen od stranih plaćenika, što

je kao čin apsurdna od strane pokreta, pretvoreno u ironičnu tvrdnju sa elementom humora, koji se može videti po bedževima i majicama sa tekstom „Strani plaćenik“, koji se pojavili na prodaji kao čin ismevanja zvaničnog narativa.

Ovaj način organizacije, međutim, nije bez mana, i kao sve drugo na svetu, nije savršen. Ono što nije bilo navedeno u mom prethodnom radu, a ključno je za produktivan diskurs, je upravo ta „druga strana novčića“, tj. mane sa kojima možemo porediti pozitivne i negativne strane i ubaciti druge opcije u razmatranje, zarad nalaženja najboljeg rešenja. Prvi navedeni problem se može nazvati cenom prve navedene koristi, ali i manom ovakve otvorene vrste deliberativne demokratije. Taj problem proističe iz koristi u mogućnosti da se čuje svaki pojedinac i razmatra svaka ideja. Zbog velike količine informacija, proces deliberacije može trajati izuzetno dugo, što smanjuje produktivnost. U slučaju prevelikog broja informacija, koje mnogi ne smatraju naročito bitnim, takođe dolazi do pada u broju učesnika, što oduzima dosta od koristi koju donosi, ali je ne uklanja u potpunosti. Drugi problem, takođe, proističe kao cena druge koristi – horizontalnosti. Pošto je ovakav način organizovanja veoma decentralizovan, sa relativno malim, a, ponekad, i nesložnim vrhom, cena ovakve fleksibilnosti je nestabilnost, naročito ako dođe do sukoba među predstavnicima. Primer ovoga mogu biti česte nesuglasice delegata studenata iz Novog Sada, Niša, Kragujevca i drugih gradova, naspram delegata studenata iz Beograda, gde ne postoji prostora za kompromis, i gde se jedna strana oseća da je njihov glas zanemaren, i da su bili prisiljeni da deluju protiv svoje volje. Konkretniji primeri ovakvih nesuglasica zbog takve horizontalnosti mogu biti predlog Novosadskog univerziteta da se ide biciklom za Strazburg, čime su se neki delegati drugih gradova protivili, ili predlogom istog, da se formalizuje zahtev za prelaznu vladu, čime su se beogradski delegati protivili dok su delegati ostalih gradova podržavali tu opciju. Treća navedena mana se sukobljava sa idejom koristi razmatranja marginalnih mišljenja, tvrdeći da ovakva vrsta direktne demokratije zapravo isključuje različita mišljenja. Interpretacija ovog problema ili koristi može ići u oba smera, zato što je ne određuje ništa drugo, sem ljudi koji u tom procesu učestvuju, i kroz svoje postupke mogu oblikovati da li će to biti korist ili problem. Ako je većina koja učestvuje u odlučivanju bliža idealu agonističke demokratije, gde sve ideje mogu deliti prostor sukoba, zarad postizanja pravog konsenzusa i nalaženja najboljih ideja. Takav pristup će se odraziti po prirodi i

kvalitetu odlučivanja i donesenih odluka (Mouffe, 2013). Na drugoj strani, ako većina postupa po već uspostavljenim uverenjima, bez prostora za ozbiljnija razmatranja, onda će vodeći tokovi misli uvek ugušiti mišljenja koja se razlikuju, zato što ne bi imali fer priliku za razmatranje.

Zaključak

Upoznajući se sa nekim od teorija na ovu temu, ali i vrlinama i manama iste, moguće je osvrnuti se na rezultate i videti uzrok istih. Najvidljiviji rezultat pokreta i inovativnosti, koja ga je pratila, je bila puka masovnost, održani su brojni protesti tokom 2025, koji su nastavljali da dobijaju na masovnosti. Vrhunac ovog trenda je bio dostignut 15. marta 2025. godine, kada je na ulicama Beograda bilo oko 300.000 ljudi (Janjević, 2025), činivši ga najvećim protestom u istoriji regiona. Inovativne ideje po pitanju organizacije, i naročito odnosa sa javnošću, koje su preživele sukob ideja i bile izglasane, su probile led i donele izuzetne rezultate. Pored velikih brojki, jedan od najbitnijih rezultata, koji je i sam po sebi posledica masovnosti, je bilo osvešćivanje značajnog dela glasača, koj je počelo aktivnije da se interesuje za sebe i svoju okolinu. Ovo osvešćivanje se i dalje pokazuje skoro godinu dana kasnije kroz interesovanje za promenu, koje se vidi po činjenici da je za nepuni dan, 400.000 ljudi potpisalo peticiju za vanredne izbore (Karović, 2026). Ideje nastale iz studentskih protesta, po pitanjima organizacije, su bile dovoljno dobre da budu prihvaćene i od strane građana, koji su počeli da organizuju zborove u vreme kada je studentsko učešće počelo da opada na značaju, nastavljajući praktikovanje direktne i deliberativne demokratije. Za razliku od prethodnih protesta, ovi protesti mogu da se obeleže kao najjači iskaz demokratije, zbog činjenice da se protesti nisu samo zalagali za demokratsku državu, već su i aktivno praktikovali direktnu demokratiju kao srž svog postojanja. Najveći rezultat protesta izvan Srbije je bilo razbijanje monopola komunikacije sa EU, koji je srpski režim držao na uštrb civilnog društva, što je i počelo da se pokazuje u promeni stava prema postojećem režimu iz stanja podrške u stanje kritike, naročito posle smene Olivera Varhelja kao evropskog komesara za proširenje EU sa Martom Kos, posle čega je EU počela da se aktivnije interesuje za uspostavljanje kontakta sa građanskim društvom. Poruka za buduće aktere u Srbiji, ali i izvan nje je uočena

teorijom i potvrđena delom, u okviru gde se sve više ljudi oseća razočarano u svoje predstavnike, praktikovanje direktne demokratije ima mogućnost da donese mnoge koristi, naročito u kontekstu izražavanja želje za promenom, kao i usavršavanja i promovisanja iste.

Literatura

Camus. (1942). *Le mythe de Sisyphe*. Paris: Gallimard.

Foucault. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.

Habermas. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Cambridge: Polity Press.

Janjević, D. (2025, 3 15). *Serbia: Protesters flood Belgrade with Vucic under pressure*. Препузро 2 10, 2026 ca DW: <https://www.dw.com/en/serbia-protesters-flood-belgrade-with-vucic-under-pressure/a-71933147>

Jeknić. (2025). *Marginalistički elementi studentskih protesta u Srbiji 2024. godine. Marginalizam u religiji, nauci, filozofiji i umetnosti*, стр. 439–442.

Karović. (2026, 1 5). *Where are the authorities, the opposition, and the rebellious students at the start of 2026?* Препузро 2 10, 2026 ca NIN: <https://www.nin.rs/english/news/100411/where-are-the-authorities-the-opposition-and-the-rebellious-students-at-2026>

Mouffe. (2013). *Agonistics: Thinking the world politically*. London: Verso.

Rancière. (1999). *Disagreement: Politics and philosophy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tarrow. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.

Tilly. (2004). *Social movements, 1768–2004*. Boulder: Paradigm Publishers.

Filip Jeknić⁵⁰

MARGINALIST ELEMENTS AND POLITICAL DYNAMICS OF STUDENT PROTESTS IN SERBIA 2024–2025

ABSTRACT

This paper serves as a continuation and more complete version of the paper that dealt with the issue of the existence of marginalist elements in the student protests in Serbia in 2024. This paper examines the compatibility of new existing theories of social movements with protests in Serbia. Also, additional theories are introduced, with the help of which it is easier to find and understand the good and bad sides of these protests, as well as the results that these characteristics produced with the attitudes of the students, which can help in proving the theory and completing the same.

Key words: Serbia, students, protests, characteristics, marginalism.

⁵⁰ Political science student - Emoracio centar Kraljevo, filipjeknic@protonmail.com, ORCID ID 0009-0009-8224-7376